УДК 81.111’24:378.4 – 057.875

Н. С. ЛЕВЧИК

ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ АУДИТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕРШОКУРСНИКІВ – МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

На основі аналізу психологічних особливостей першокурсників (домінування навчально-професійної діяльності, переорієнтація на внутрішній самоконтроль, зростання потреби в досягненні життєвих цілей, високий рівень пізнавальної мотивації, удосконалення теоретичного мислення, схильність до самостійної діяльності і рефлексії, свідомий підхід до навчання) визначено особливості формування англомовної аудитивної компетентності першокурсників. Такими особливостями є: уведення пропедевтичного етапу з метою формування в студентів механізмів аудіювання та подолання прогалин у вміннях; орієнтація на специфіку майбутньої професійної діяльності, що відображається у тематиці навчальних матеріалів і завданнях до них; розвиток автономії студентів шляхом активізації їх самостійної діяльності; формування стратегій аудіювання (навчальних і комунікативних) впродовж двох етапів – ознайомлення із стратегіями і тренування в їх використанні. Вказано критерії відбору аудіотекстів та відеофонограм, які доцільно використовувати для навчання аудіювання першокурсників.

***Ключові слова**: англомовна аудитивна компетентність, вміння, студенти першого курсу, стратегії, психологічні механізми, аудіотексти, відеофонограми.*

Н. С. ЛЕВЧИК

ФОРМИРОВАНИЕ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ АУДИТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПЕРВОКУРСНИКОВ – БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

На основе анализа психологических особенностей первокурсников (доминирование учебно-профессиональной деятельности, переориентация на внутренний самоконтроль, повышение потребности в достижении жизненных целей, высокий уровень познавательной мотивации, совершенствование теоретического мышления, склонность к самостоятельной деятельности и рефлексии; сознательный подход к обучению) определены особенности формирования англоязычной аудитивной компетентности первокурсников. Такими особенностями являются: ввод пропедевтического этапа с целью формирования у студентов механизмов аудирования и преодоления пробелов в умениях; ориентация на специфику будущей профессиональной деятельности, которая отражается в тематике учебных материалов и задачах к ним; развитие автономии студентов путем активизации их самостоятельной деятельности; формирование стратегий аудирования (учебных и коммуникативных) в течение двух этапов – ознакомление со стратегиями и тренировка в их использовании. Указаны критерии отбора аудиотекстов и видеофонограмм, которые целесообразно использовать для обучения аудированию первокурсников.

***Ключевые слова**: англоязычная аудитивная компетентность, умение, студенты первого курса, стратегии, психологические механизмы, аудиотексты, видеофонограммы.*

N. LEVCHYK

FORMING ENGLISH LISTENING COMPETENCE OF FIRST-YEAR STUDENTS – THE FUTURE TEACHERS OF ENGLISH

Based on the analysis of psychological characteristics of first-year students (the dominance of teaching and professional activities, shift to the inner self-control and an increase in need for achievement, a high level of cognitive motivation, improvement of theoretical thinking, a tendency to individual activity, reflection, a conscious learning approach) the following peculiarities of forming English learning competence of first-year students have been outlined in the article: introduction of propaedeutic stage in order to form students’ listening mechanisms and eliminate the gaps in skills; focusing on the specifics of their future professional occupation which is reflected in the themes of teaching materials and tasks to them; developing students’ autonomy by enhancing their individual activity; forming students’ listening strategies (training and communicative) on two stages – learning strategies and training them in use. The criteria for selection of audio texts and video and sound recording that should be used in teaching listening to first-year students have been determined.

***Keywords**: English listening competence, skills, first-year students, strategies, psychological mechanisms, audio texts, video and sound recording.*

Формування у студентів мовних спеціальностей аудитивної компетентності є необхідною умовою досягнення ними рівня володіння мовою, визначеного навчальною програмою, забезпечення адекватності мовленнєвої поведінки в різних ситуаціях міжкультурного спілкування. Зазначена компетентність – доволі складний вид мовленнєвої діяльності, труднощі якої зумовлюються багатьма механізмами і психічними процесами, задіяними в сприйнятті і розумінні іншомовного тексту.

Специфіка змісту незалежного оцінювання передбачає відсутність завдань для перевірки рівня сформованості іншомовної аудитивної компетентності майбутніх абітурієнтів. Відповідно студенти-першокурсники часто демонструють недостатній рівень аудитивних навичок і вмінь, оскільки при підготовці до тестування зосереджуються більше на читанні, письмі і лексико-граматичному аспекті, передбаченими змістом тестових завдань.

Проблема формування іншомовної аудитивної компетентності студентів мовних спеціальностей перебуває в центрі уваги багатьох дослідників – О. Бочкарьової, Р. Вікович, І. Задорожної, К. Колєснікової, О. Сіваченко й ін.). Однак недостатньо дослідженою залишається проблема навчання аудіювання студентів-першокурсників – майбутніх учителів іноземних мов.

Мета статті – на основі аналізу сучасних науково-методичних джерел визначити особливості формування аудитивної компетентності майбутніх учителів іноземних мов на першому році навчання.

У виші І курс є періодом, коли юнаки та дівчата адаптуються до нової для них соціальної ролі студента, починають долучатися до обраної професії, звикають до нового середовища, яке відрізняється від шкільного.

Для розуміння специфіки формування англомовної аудитивної компетентності на І курсі необхідно розглянути психологічні особливості студентів, які безпосередньо впливають на ефективність процесу аудіювання. У психологічній літературі вік 17–18 років визначається як юнацький. Молоді люди живуть майбутнім, включаючи не лише особисті, а й соціальні перспективи, що пов’язано з переорієнтацією на внутрішній самоконтроль і зростанням потреби в досягненні життєвих цілей [2, с. 164].

В юнацькому віці навчально-професійна діяльність є провідною, а рівень пізнавальної мотивації – надзвичайно високий. У цей період формується стиль розумової діяльності [2, с. 163], удосконалюється теоретичне мислення. Студенти схильні до самостійної діяльності, рефлексії; здійснення усвідомленої діяльності; їм простіше усвідомлене запам’ятовування, а не механічне заучування [6, с. 14]. У першокурсників краще розвинена зорова та змішана пам’ять, ніж слухова; їм особливо важко сприймати інформацію на слух без зорової опори [3, с. 392]. Студенти І курсу характеризуються також невеликим обсягом оперативної пам’яті, нерозвиненістю уваги, несформованістю вольової сфери, недостатнім рівнем самостійності, високим ступенем тривожності [2, с. 165–166].

Окреслені на основі аналізу психологічної літератури особливості повинні бути враховані у процесі навчання аудіювання першокурсників.

Вважаємо, що, оскільки навчально-професійна діяльність є провідною, вже з І курсу потрібна орієнтація студентів на специфіку майбутньої професійної діяльності, що повинно бути відображено як у тематиці навчальних матеріалів, так і в завданнях до них (наприклад, першокурсникам можна запропонувати розробити завдання для перевірки рівня розуміння слухачами певного аудіоповідомлення).

Несформованість психічних процесів зумовлює необхідність їх розвитку, адже, наприклад, відомо, що ефективність навчання аудіювання суттєво залежить від функціонування психофізіологічних механізмів – мовленнєвого (інтонаційного та фонематичного слуху), ймовірного прогнозування, пам’яті (оперативної, короткотривалої та довготривалої), внутрішнього промовляння [8, с. 282].

Як свідчить наша викладацька практика, а також аналіз проведеного в 2014–2015 рр. анкетування 120 студентів І курсу англійського відділення факультету іноземних мов Тернопільського національного педагогічного університету (ТНПУ) імені Володимира

Гнатюка, аудіювання спричиняє у першокурсників значні труднощі (на це вказали 83 % опитаних). Серед особливих труднощів респонденти визначили здатність розрізняти звуки мовлення, слова і словосполучення (76 % опитаних), передбачити закінчення речення чи висловлювання (57 %), наявність незнайомих слів (58 %), необхідність утримувати в пам'яті інформацію (49 %), зберігати увагу (58 %), визначати основну інформацію (47 %). Результати опитування вказують, що труднощі першокурсників значною мірою зумовлені недостатнім рівнем сформованості в них психофізіологічних механізмів аудіювання, недостатнім мовленнєвим досвідом. Отже, існує необхідність цілеспрямованого розвитку зазначених механізмів і забезпечення студентів матеріалами для аудіювання.

Цілком слушно, на нашу думку, І. Задорожна зробила пропозицію введення так званого пропедевтичного етапу для студентів І курсу тривалістю 2–3 місяці з метою формування механізмів аудіювання та подолання прогалин у вміннях першокурсників, спрямованого на формування механізмів аудіювання [5, с. 179]. Зазначимо, що в сучасних посібниках (у т. ч. британських), як правило, не передбачено вправ для розвитку зазначених механізмів, тому завданням викладачів є забезпечення студентів відповідними вправами.

Аналіз сучасної наукової літератури [5; 8], власний викладацький досвід переконує, що студентам доцільно пропонувати вправи:

- на розвиток мовленнєвого слуху: прослухайте пари слів і повторіть їх; прослухайте пари слів і визначте різницю між ними; визначте, котре із наведених слів вимовляє диктор (наприклад, cat-curt), прослухайте пари речень і визначте, які з них мають однакову інтонацію; прослухайте пари речень і визначте, яка між ними різниця;
- на розвиток ймовірного прогнозування: продовжте прослухану фразу; прослухайте слово і наведіть слова, з якими воно може вживатися відповідно до теми; прослухайте початок речення і визначення, яка граматична структура вживатиметься далі / завершіть його, порівняйте із аудіозаписом; за заголовком тексту визначте його зміст; за прослуханими ключовими словами визначте зміст аудіотексту; прослухайте початок аудіотексту і придумайте його ймовірне завершення; прослухайте завершення тексту і придумайте його початок; перегляньте відеофрагмент із вимкненим звуковим рядом і здогадайтесь, про що розмовляють герої;
- на розвиток пам'яті: прослухайте слово/слова/речення/групу речень і повторіть їх; відтворіть прослуханий аудіотекст; після прослуховування аудіотексту розташуйте твердження щодо змісту аудіотексту в правильному порядку; виправіть помилки щодо послідовності подій у короткому викладі змісту аудіотексту;
- на розвиток внутрішнього промовляння: повторюйте аудіотекст за диктором.

Формування стилю розумової діяльності, свідомий підхід до навчання, які є характерними для першокурсників [6, с. 14], зумовлює доцільність формування у них стратегій аудіювання. Проведене нами опитування 120 першокурсників ТНПУ ім. В. Гнатюка продемонструвало, що 63 % їх не володіють стратегіями аудіювання, 36 % не змогли назвати жодної стратегії. Це свідчить про необхідність ознайомлення майбутніх учителів із стратегіями аудіювання.

Відзначимо, що в сучасній методичній науці немає єдиного трактування поняття «стратегія». Так, А. Коен під стратегією розуміє мисленнєві процеси, які усвідомлено чи неусвідомлено вибираються тими, хто навчається, для виконання певних завдань при вивченні іноземної мови [14]. Р. Елліс ототожнює стратегії з процедурними знаннями, розглядаючи їх як свідомо обрані засоби для здійснення спілкування іноземною мовою [17, с. 18]. А. Щукін трактує стратегію як комбінації інтелектуальних прийомів і зусиль, що застосовуються студентами для розуміння, запам'ятовування і використання знань про систему мови і формування мовленнєвих навичок та вмінь [13, с. 326]. У Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти стратегію визначають як «певним чином організовану, цілеспрямовану та керовану лінію поведінки, обрану індивідом для виконання завдання, яке він/вона ставить собі сама, або з яким він/вона стикається» [4, с. 10].

Враховуючи наведені визначення, під стратегіями аудіювання розуміємо комбінації інтелектуальних прийомів чи лінію поведінки, обрану студентом свідомо та цілеспрямовано для досягнення мети – розуміння усного мовлення. Для реалізації стратегії аудіювання необхідне виконання індивідуального ментального плану, в якому відображається спосіб

отримання інформації [9, с. 83] через визначення студентами цілі слухання, ефективних прийомів і рефлексії власної діяльності.

Попри різні класифікації стратегій, у вітчизняній методиці існує думка, що стратегії діляться на навчальні та комунікативні чи компенсаторні. Останні покликані долати труднощі за недостатності мовного та соціального досвіду спілкування. Навчальні ж стратегії, відповідно, поділяються на прямі (когнітивні) та непрямі (соціальні, афективні та метакогнітивні (спрямовані на регулювання процесу навчання)) [8, с. 445].

На основі вивчення сучасної літератури [5; 8; 21], аналізу за процесом навчання на І курсі ми систематизували стратегії аудіювання, якими потрібно оволодіти першокурсникам:

І. Навчальні:

1. Прямі (когнітивні): аналіз, узагальнення почутого; візуалізація почутого; виявлення смислових віх та ключових слів; пошук контекстуальних і внутрішньомовних опор; аналіз попередніх знань з навчальногопредмета; ймовірнісне передбачення організаційної структури і змісту тексту; порівняння отриманих знань з попередніми

2. Непрямі:

А. Метакогнітивні: планування власних дій; зосередження уваги на аудіотексті; визначення мети; концентрація на меті (наприклад, визначення наперед, чи слухати текст для загального розуміння або розуміння конкретної інформації); пристосування до темпу; ведення записів почутого; пошук можливостей для самостійної практики.

Б. Афективні та соціальні: винагородження себе за ефективно виконану роботу; звертання за допомогою чи роз'ясненням до інших студентів або викладача; обговорення почутого з іншими студентами; самозаохочення; вибір аудіоматеріалів за власними інтересами; слухання в парі з іншими студентами.

ІІ. Комунікативні (компенсаторні): використання контексту для визначення значення лексичних одиниць, які несуть важливе смислове навантаження; використання паралінгвістичних засобів для здогадки про значення лексичних одиниць; використання лінгвістичної здогадки за словотворчими елементами, структурі слова; ігнорування незнайомих слів, частин тексту; багаторазове прослуховування незрозумілих фрагментів; здогад про тему та ідею тексту за заголовком, ілюстраціями, ключовими словами.

Оволодіння зазначеними стратегіями доцільно здійснювати впродовж двох етапів: перший – ознайомлення студентів із стратегією/стратегіями; другий – тренування у використанні стратегії/стратегій.

На початковому етапі передбачено пояснення стратегії/стратегій роботи з текстом викладачем, демонстрація її/їх застосування викладачем, а також озброєння студентів пам'ятками для подальшого використання. Ми трактуємо пам'ятки як вербальний опис ефективних прийомів для реалізації пізнавальних завдань.

Наведемо приклади вправ для ознайомлення студентів зі стратегіями та тренування у їх використанні.

Вправа 1.

Завдання 1. Read the information below.

If you feel difficulty while listening, try to pay attention to the word components (e.g. affixes). It will help you get more information about the word (the part of speech it belongs to, meanings of the components) and guess the meaning of the whole word. Adjectives are often formed with the help of suffixes the main of which are: al (centre-central), able (comfort-comfortable), ive (collect-collective), ous (fame-famous), ic (history-historic), ant (distant), ful (grateful), less (tactless).

Завдання 2. Continue the list of suffixes that form adjectives. Write them down.

Завдання 3. Listen to the short texts. Write down the adjectives with the mentioned suffixes which you heard. Did the mentioned adjectives help you understand the text? Answer the following questions on the text you heard.

Вправа 2.

Завдання 1. Read the information below.

To understand a text it is not always necessary to know every word. The context may help you get the meaning of the text or the information you need.

Завдання 2. Listen to the text and try to guess the meaning of the word fiance.

Tapescript: The most important person in my life at the moment is my fiance. We met at university and got engaged three months ago. We have so much in common. Sometimes we talk for hours. We share everything and and we tell each other everything. I think it is important to have a partner that you can trust and who will support you. Someone who you can share all your experiences with.

Завдання 3. What is the text about? What helped you guess the meaning of the word fiance?

Завдання 4. Try to use this strategy while listening other texts, then share your experience in the class.

Важливою умовою ефективності процесу формування іншомовної аудитивної компетентності є коректний відбір матеріалів і відповідна організація процесу навчання.

Найпростішим для розуміння є живе мовлення (викладача, одногрупників). Далі матеріали за складністю розташовують в такій послідовності: навчальні фільми, навчальні аудіозаписи, художні фільми, науково-популярні фільми, теленовини/телерепортажі, радіоновини/радіорепортажі. Критеріями такого розподілу є адаптованість/неадаптованість, наявність/відсутність відеоряду, змістове наповнення текстів. Так, навчальні фільми є адаптованими до певного рівня, поєднують аудіоряд з відеорядом, що загалом полегшує сприйняття за рахунок додаткових зорових опор; навчальні записи хоч і не супроводжуються аудіорядом, є, зазвичай, адаптованими. Наявність відеоряду в художніх фільмах, з одного боку, значно полегшує сприймання, а з іншого – утруднюється складністю мовних характеристик. Теленовини, як правило, є важчими для розуміння порівняно з художніми фільмами за рахунок мовного оформлення, але простішими за радіоновини завдяки наявності відеоряду [5, с. 181].

На І курсі доцільно залучати навчальні фільми, аудіозаписи відповідно до рівня сформованості аудитивної компетентності студентів, а також художні фільми. Важливим є питання кількості пред'явлень. Враховуючи дані Н. Крилової, згідно з якими повторне пред'явлення покращує розуміння на 16,5 %, а третє – на 12,7 % [7, с. 65], вважаємо коректним дворазове пред'явлення аудіотекстів на І курсі, хоча поступово студентам варто звикати до одноразового пред'явлення, як це здійснюється в природньому мовленні. Щодо художніх фільмів, то доцільний повторний перегляд фрагментів, які викликали певні труднощі у студентів. Вважаємо, що на початку перегляду фільмів варто здійснювати разом з викладачем, який може семантизувати незнайомі лексичні одиниці, прокоментувати певне явище в процесі перегляду.

Аналіз літератури [1; 5; 11; 12; 16] дозволяє нам узагальнити вимоги до аудіотекстів та відеофонограм для першокурсників:

- автентичність (аудіотексти можуть бути адаптованими відповідно до рівня володіння мовою, однак у виконанні носіїв мови);
- тематична відповідність;
- інформаційна насиченість;
- відповідність інтересам студентів;
- посильність, що, однак, передбачає наявність певних труднощів, які студенти повинні долати у процесі прослуховування з метою впевненого просування;
- зміст: цікаві та посильні для слухача тексти, краще складні, але змістовні, які сприймаються легше, ніж прості і беззмістовні [1, с. 21];
- мовні вимоги: 1) аудіотексти – тексти на знайомому мовному матеріалі, в яких не більше 3 % нової лексики, відсутні прецизійні слова (власні назви, географічні назви) або семантизовані у візуальних опорах (існують дані, що на долю прецизійних слів припадає близько 32 % викривлень під час аудіювання [12, с. 79]); 2) відеофонограми – відносно нескладний лексичний і граматичний матеріал;
- тривалість звучання аудіотекстів – 3-5 хв. [5, с. 180], що підтверджується аналізом аудіотекстів сучасних посібників рівня В2 [18; 19; 20] (вона не перевищує періоду, після якого настає сенсорна втома, котра, згідно з цими посібниками, настає після 4–7 хв. звучання [11, с. 187]);
- темп мовлення – середній, який становить 150 слів/хв. [16, с. 103].

Отже, на основі аналізу психологічних особливостей студентів І курсу (домінування навчально-професійної діяльності, переорієнтація на внутрішній самоконтроль і зростання потреби в досягненні життєвих цілей, високий рівень пізнавальної мотивації, вдосконалення теоретичного мислення, схильність до самостійної діяльності і рефлексії; свідомий підхід до навчання) ми виокремили такі основні особливості формування англомовної аудитивної компетентності першокурсників: уведення так званого пропедевтичного етапу для студентів І курсу тривалістю 2–3 місяці з метою формування механізмів аудіювання та подолання прогалин у вміннях студентів (мовленнєвого (інтонаційного й фонематичного слуху), ймовірного прогнозування, пам'яті (оперативної, короткотривалої та довготривалої) і внутрішнього промовляння; орієнтація на специфіку майбутньої професійної діяльності, що повинно бути відображено як у тематиці навчальних матеріалів, так і в завданнях до них; розвиток автономії студентів шляхом активізації їхньої самостійної діяльності; формування в студентів стратегій аудіювання (навчальних і комунікативних) шляхом ознайомлення їх із стратегією/стратегіями і тренування у використанні останніх. Визначено критерії відбору аудіотекстів і відеофонограм, які доцільно використовувати у навчанні аудіювання першокурсників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бочкарьова О. Ю. Методика навчання майбутніх учителів англійської мови професійно спрямованого аудіювання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / О. Ю/ Бочкарьова. – К., 2007. – 281 с.
2. Быков А. К. Психология развития и возрастная психология (структурно-логические схемы) / А. К. Быков. – М.: АПКиППРО, 2006. – 260 с.
3. Васильева М. М. Возрастные особенности личности студента и их учет в обучении иностранному языку / М. М. Васильева // Психологические основы обучения неродному языку: хрестоматия. – М.: Изд-во МПСИ, 2004. – С. 387–395.
4. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання; пер. з англ. О. М. Шерстюк; наук. ред. укр. видання С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
5. Задорожна І. П. Теоретико-методичні засади організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англомовною комунікативною компетенцією: дис. … д-ра пед. наук: 13.00.02 / І. П. Задорожна. – К., 2012. – 770 с.
6. Колесникова Е. А. Обучение аудированию с письменной фиксацией существенной информации студентов первого курса языкового педагогического вуза (английский язык): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Е. А. Колесникова. – М., 2008.– 240 с.
7. Крылова Н. Ю. Формирование коммуникативной компетенции в чтении и аудировании на материале новостных текстов (1 сертификационный уровень): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Н. Ю. Крылова. – М., 2004. – 188 с.
8. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, пед. і лінгвіст. ун-тів / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін.; за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.
9. Михина А. Э. Методика формирования стратегий аудирования у студентов неязыкового вуза (английский язык): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / А. Э. Михина. – Улан-Удэ, 2009. – 363 с.
10. Ніколаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу / С. Ю. Ніколаєва // Іноземні мови. – 2010. – № 2. – С. 11–17.
11. Соболева Н. И. Обучение аудированию русской речи (1 сертификационный уровень) / Н. И Соболева // Традиции и новации в профессиональной деятельности преподавателя русского языка как иностранного. – М.: РУДН, 2002. – С. 184–193.
12. Туркина Л. В. Тестирование как один из приемов контроля навыков аудирования французской речи на начальном этапе обучения в вузе: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Л. В. Туркина. – М., 1996. – 249 с.
13. Щукин А. Н. Лингводидактический энциклопедический словарь: более 2000 слов / А. Н. Щукин. – М.: Астрель; АСТ «Хранитель», 2007. – 746 с.
14. Cohen A. D. Studying strategies: how we get the information / Cohen A. D. // Learner strategies in language learning. – New York, etc.: Prentice Hall, 1987. – P. 31–40.
15. Davies P. A. Solutions Upper Intermediate. Student's book / P. A. Davies, T. Falla. – Oxford University Press, 2013. – 136 p.
16. Dudley-Evans T. Developments in English for Specific Purposes. A Multi-disciplinary Approach / T. Dudley-Evans, M. Jo St John. – Cambridge: Cambridge University Press, 1998. – 301 p.
17. Ellis R. Understanding Second Language Acquisition / R. Ellis. – Oxford: Oxford University Press, 1986. – 327 p.

18. Evans V. Upstream Intermediate. Student's book / Virginia Evans, Jenny Dooley. – Express Publishing, 2007. – 222 p.
19. Evans V. Upstream Upper-intermediate. Workbook / Virginia Evans, Bob Obee. – Express Publishing, 2009. – 138 p.
20. Eales F. Speak Out Upper-Intermediate. Student's book / F. Eales, S. Jakes. – Pearson Longman, 2011. – 173 p.
21. Oxford R. L. Language Learning Strategies / Rebecca. L. Oxford. – Boston: Heinle and Heinle Publishers, 1990. – 343 p.

REFERENCES

1. Bochkarova O. Yu. Metodyka navchannia maibutnikh uchyteliv anhliiskoi movy profesiino spriamovanoho audiiuvannia: dis. ... candidata ped. nauk : 13.00.02 / Bochkarova Olena Yuriiivna. – K., 2007. – 281 c.
2. Bykov A. K. Psihologiya razvitiya i vozrastnaya psihologiya (strukturno-logicheskie skhemy) / A.K.Bykov. – M.: APKiPPRO, 2006. – 260 s.
3. Vasil'eva M. M. Vozrastnye osobennosti lichnosti studenta i ih uchet v obuchenii inostrannomu yazyku / M. M. Vasil'eva // Psihologicheskie osnovy obucheniya nerodnomu yazyku. Hrestomatiya. – M.: Iz-vo Moskovskogo psihologo-social'nogo instituta, 2004. – S. 387-395.
4. Zahalnoievropeiski Rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia / [per.z anhl. O. M. Sherstiuk]; nauk.red.ukr. vyd-nia S.Yu. Nikolaiva. – K.: Lenvit, 2003. – 273 s.
5. Zadorozhna I. P. Teoretyko-metodychni zasady orhanizatsii samostiinoi roboty maibutnikh uchyteliv z ovolodinnia anhlomovnoiu komunikatyvnoiu kompetentsiieiu: dis. ... doktora ped. nauk: 13.00.02 / Zadorozhna Iryna Pavlivna. – K., 2012. – 770 s.
6. Kolesnikova E. A. Obuchenie audirovaniyu s pis'mennoj fiksaciej sushchestvennoj informacii studentov pervogo kursa yazykovogo pedagogicheskogo vuza (anglijskij yazyk): dis. ... candidata ped. nauk: 13.00.02 «Teoriya i metodyka obuchenia i vospitaniya (inostrannye yazyki)» / Kolesnikova Ekaterina Alekseevna. – M., 2008.– 240 s.
7. Krylova N. YU. Formirovanie kommunikativnoj kompetencii v chtenii i audirovanii na materiale novostnyh tekstov (1 sertifikacionnyj uroven'): dis. ... candidata ped. nauk : 13.00.02 / Krylova Nina YUr'evna. – M., 2004. – 188 s.
8. Metodyka navchannia inozemnykh mov i kultur: teoriia i praktyka: pidruchnyk dlia stud. klasychnykh, pedahohichnykh i linhvistychnykh universytetiv / [O.B. Bigych, N.F. Borysko, H. E. Borecka ta in.]; za zahaln.red. S.U. Nikolaievoi. – K.: Ленвіт, 2013. – 590 s.
9. Mihina A. E. Metodika formirovaniya strategij audirovaniya u studentov neyazykovogo vuza (anglijskij yazyk) dis. ... candidata ped. nauk: 13.00.02 / Mihina Alla Eduardovna. – Ulan-Ude, 2009. – 363 s.
10. Nikolaieva S. Yu. Tsili navchannia inozemnykh mov v aspekti kompetentnisnoho pidkhodu / Sophiia Yuriivna Nikolaieva // Inozemni movy. – 2010. – № 2. – S. 11-17.
11. Soboleva N. I. Obuchenie audirovaniyu russkoj rechi (1 sertifikacionnyj uroven') / Natal'ya Il'inichna Soboleva // Tradicii i novacii v professional'noj deyatel'nosti prepodavatelya russkogo yazyka kak inostrannogo. – M.: RUDN, 2002. – S. 184-193.
12. Turkina L. V. Testirovanie kak odin iz priemov kontrolya navykov audirovaniya francuzskoj rechi na nachal'nom ehtape obucheniya v vuze: dis. ... candidata ped. nauk: 13.00.02 / Turkina Lyudmila Vyacheslavovna. – M., 1996. – 249 s.
13. 13.Shchukin A. N. Lingvodidakticheskii entsyclopedicheskii slovar: boleie 2000 slov / A. N. Shchukin. – M.: Astrel : AST : Hranitel, 2007. – 746 s.
14. Cohen A. D. Studying strategies: how we get the information / Cohen A. D. // Learner strategies in language learning. – New York, etc.: Prentice Hall, 1987. – P.31-40.
15. Davies P. A. Solutions Upper Intermediate. Student's book / P. A. Davies, T. Falla. – Oxford University Press, 2013. – 136 p.
16. Dudley-Evans T. Developments in English for Specific Purposes. A Multi-disciplinary Approach / T. Dudley-Evans, M. Jo St John. – Cambridge : Cambridge University Press, 1998. – 301 p.
17. Ellis R. Understanding Second Language Acquisition / R. Ellis. – Oxford: Oxford University Press, 1986. – 327 p.
18. Evans V. Upstream Intermediate. Student's book / Virginia Evans, Jenny Dooley. – Express Publishing, 2007. – 222 p.
19. Evans V. Upstream Upper-intermediate. Workbook / Virginia Evans, Bob Obee. – Express Publishing, 2009. – 138 p.
20. Eales F. Speak Out Upper-Intermediate. Student's book / Eales F., Jakes S. – Pearson Longman, 2011. – 173 p.
21. Oxford R. L. Language Learning Strategies / Rebecca. L. Oxford. – Boston : Heinle and Heinle Publishers, 1990. – 343 p.